

Emlék, álom poros prózában és egy kis történelem

Herceg János

Passauban már esett az eső, s az-
án végigkísért bennünket hat na-
pon át egész bécsi tartózkodásunkon.
Mikor elhagytuk a német határt, s vo-
natunk Ausztriába ért, azt mondtam a
kislányomnak, nem árt, ha egy kis tör-
ténelmi visszapillantással megnézzük,
mi volt Ausztria és mivé lett az idők
folyamán. Az expressz ablakain széles
csatornában folyt le az eső, nem le-
hetett gyönyörködni a tájban, amely itt
különbözik is szelídebb és egyúttal sí-
várabb, mint Villachtól Salzburgig volt.
Ha az Alpokban Gastein és Hellb-
runn vidéke még megőrzött valamit a
monarchia arisztokratikus levegőjéből,
ez itt már a kűszködő, dolgozó Ausztria,
az ország ipari medencéje, ahonnan a
szocialista hangoltságú Béccsel a hala-
dó mozgalmak elindultak, ahol az
Anschluss után legtovább tartott a bel-
ső ellenállás.

S mégis mikor 1918-ban, a veszített há-
ború után Budapesten kitört az ősziró-
zsás forradalom és Tisza István ravata-
lánál kakastollas csendőrök áltak néma
gyászörseget, mintegy jelképesen a
Habsburg császárság közrendjét is ko-
porsóba téve, amikor Magyarországon
heteken át ünnepelték a független ma-
gyar köztársaságot, Bécsben nem a
függetlenség útját keresték.

Adler Viktor, az ausztromarxizmus
vezére jól tudta: Bécs abból élt szá-
zadokon át, hogy egy szövetségi állam-
nak volt a fővárosa, s egész Ausztria
alig jelentett többet, mint a császárvá-
rosnak kiterjedt periferiáját. »Ausz-
tria vagy szabad szövetségre lép a
szomszédos nemzetekkel, vagy ha nem,
kényszerben lesz a német birodalomhoz
csatlakozni, mert a német-osztrák ál-
lam egymagában nem életképes.« De
Adler szavait bizonyára nemcsak nem-
zetgazdasági szempontok, nemcsak a
jövőtől való félelem érzései váltották
ki, hanem az a körülmény is, hogy Né-
metországban ugyancsak elkergették a
császárt és megalakult Ebert és Schei-
demann szocialista köztársasága. Ezért
hangzott természetesen Ottó Bauer ki-
jelentése is: »Követeljük azt a jogunkat,
hogy ott keressük az Anschlusst, ahol
megtaláljuk, ahova természetünknel fog-
va tartozunk és ahonnan néhány év-
századdal ezelőtt mesterségesen eltép-
tek bennünket, — követeljük az Ansch-
lusst a német birodalomhoz.«

Hogy miként alakult volna Ausztria
és vele együtt Németország sorsa, ha
a szocialisták vágya húsz évvel előbb
valósul meg, hogy akkor is
egy zseniális tábornoktól függött volna
a döntés: Thälmann vagy Hitler kerül-

e hatalomra, azt senki se tudná megmondani. A szocialista érzésű Bécsben a német kommunisták vezérének éppúgy meglettek volna a hívei, mint Stájerban és Tirolban a nemzetiszocialistáknak.

Dehát a csatlakozásra hús évvel később került sor, miután az osztrák szociáldemokrata párt elvesztette minden hatalmát, s Ausztria Béccsel. „ezzel a vízfejű gyerekekkel”, elszigetelten élt és képtelen volt nemcsak szövetségi kapcsolatok kiépítésére a külön úton haladó kisántant államaival, de még belső politikai egyensúlyát se tudta megteremteni.

1938 március 12-én egy reszkető hangú férfi szólalt meg a bécsi rádióban „Osztrák férfiak és nők! A mai nap nehéz és döntő helyzet elé állított bennünket...”

Schuschnigg kancellár búcsúzott az osztrák néptől, s attól az Ausztriától, amelynek sorsa négy évvel azelőtt, 1934 februárjában pecsételődött meg, amikor véres harcokban buktatták el a bécsi szociáldemokraták már csak viszonylagos hatalmát s egy keresztény kurzusnak adtak szabad kezet a demokratikus eszmények végső felszámolására Ausztriában. Dolfus kancellár, — akit alacsony termete miatt Milli-Metternichnek nevezett el a kedélyes Bécs, — tulajdonképpen akkor nyitotta ki a kaput Hitler előtt, akinek világhatalmi törekvéseiben Ausztria az első próbák szerepét játszotta.

És bár Schuschnigg csaknem mindenben hűséges követője volt elődjének, a törpe diktátornak a beszéde órámai volt, az utcán megálltak az emberek, levették fejükről a kalapot, megtörlték könnyező szemüket. Elsőnek a Stefans-dóm harangjai zúgtak fel panaszosan, mintha gyászmisére hívták volna a bécsi polgárokat, aztán a harangok kongása közepette elindultak az ország keleti határai felé a menekülők ezrei, kommunisták és baloldali értelmű polgárok, zsidók és demokraták — mindenki, aki el akarta kerülni a haláltáborokat. „Isten óvja Ausztriát!” — ezek voltak Schuschnigg utolsó szavai, aztán csend lett, majd nemsokára felhangzott — először a bécsi rádióban — a Horst-Wessel dal, a nemzeti szocialisták harci indulója, mert akkor már a német csapatok átlépték a határokat.

Alig egy évvel később a Wehrmacht egyenruhájában masírozott a második világháború felé az Ostmarkként beolvasztott Ausztria ifjúsága, hogy egy hat évig tartó háborúban és tízévi

megszállásban vezekeljen gyengeségért és azért, mert hazája nem tudta úgy felszámolni a nagyhatalmi háztartást, hogy a saját erejéből, szegényen és szerényen éljen ezután, a hozzá hasonló szomszédok közösségében.

Mindezt azonban mi már a közelmúlt történelméből tudjuk, miután a Habsburgok hatalma sokszázéves uralkodás után véget ért, s egykori birodalmuk központja, Bécs, a Burggal és Schönbrunnal vasárnapi turisták kirándulóhelye lett, ahol két schilling ötvenért megnézhetik Ferenc Jóska vaságyát a súlyos és unalmas barokk termékekben, melyek a brüsszeli csipke, a sèvresai porcelán, a japán falfestés és az intarziás padló ellenére is izléstelenül és nyomasztóan hatnak. Az ember nem akarja elhinni, hogy ami itt most múlt, amely még ahhoz is gyenge, hogy a császári szellemet láthatatlan kísértetjárással idézze vissza a három nyelven magyarázó cicerone szavai nyomán, s így az ember csak áll egy ideig tanácstalanul, noottan a paliszander bútorok, a bordó brokát falak komor hangulatában és, mondom, nem akarja elhinni, hogy mindez egykor fény volt és irigylésre méltó pompa volt, s inkább a viccre gondol, a két szegény zsidóra, aki ott áll a császári palota közelében, amikor kihajtott az aranyozott batár és feltűnt az Apostoli Felség szakállas arca a pompás kocsi veleneci üvegtáblái mögött, s az egyik zsidó így kiáltott fel: „Schau, wie herrlich der Kaiser ist!” s a másik kis időre leejtette az állát, aztán csak legyintett: „Ja, ja, aber er ist doch á goj!”

Igen, idegen volt ez a császár alattvalói előtt, „bűdös nimöt” volt és „goj” volt Budapeستől Lembergig, Prágától Szarajevóig a zsarnokot látták benne, az idegen elnyomót, levett forradalmakban átkozták a nevét, vesztett háborúkban égették el a fényképét, miközben ő, állítólag, rendíthetetlen lelkinyugalommal térdelt le minden reggel a vaságy és a rózsákkal, valamint röpködő angyalokkal díszített porcelán lavórjai között az ugyancsak bordó brokátal bevont imazsámolyra, hogy alattvalói boldogságáért fohászkodjék a „mindenhatóhoz.”

Bécs azonban nem volt idegen, sőt, hatalma árnyéka is vonzóbb és melegebb és verőfényesebb volt, mint a schönbrunni filagória a maga római oszlopaival, a mesterségesen nevelt pacsirtákkal és csalóganókkal teli lombos fák között. Mert a silbak már szerb volt, vagy cseh, vagy magyar és inkább

a szakácsnék kedvéért feszített forgós csákójában a rengeteg kapu valamelyike előtt a Burgban és komázni lehetett vele, mert maga is éppúgy utálta ezt az egész embertelenül merev hatalmi gőgöt, akárcsak a civil. „Nem lehetek én rózsza, Elhervaszt Ferenc Jóska...” — énekelte a magyar baka talán Bécs utcáin is, s a kedves, kedélyes, szerelme könnyen hajló osztrák nők éppolyan mezéértessel és rajongással néztek rája, akárcsak a fezes, bugyogós bosnyák ezred katonáira vasárnap délután a Práterben ögyelegve.

Ismertem egy sztapári szerb parasztot, aki holtanapjáig büszke volt rá, hogy a Burgban szolgált. Nem a császár miatt — Bécs miatt. És apám meséire emlékszem fiatal legénykorából, amikor két évig a Mariahilferstrassén dolgozott, s úgy maradt meg a tudatomban, némi „viáneris” akcentussal beleésetve, hogy az volt az igazi, szép, nyugalmas és boldog békeidő, csaknem függetlenül az erőszakkal fenntartott „békés” korától, a konszolidációtól, a császártól, a monarchiától, kizárólag a bájós Bécs varázslata folytán.

Persze, azért lelkesen szavaltuk Petőfi verseit és október hatodikán ott vonultunk fel az iskola piros-fehér-zöld lobogója alatt és kórusban énekeltük: „Ne sírj, ne sírj Kossuth Lajos...” S amíg most a Michaeler-platz forgatagában álltunk és arra vártunk, hogy a forgalmi rendőr mégis átenged végre a másik oldalra, azt mondtam a kislánynomnak: „Most látom, mennyire megöregedtem! Egy egész viharos eseményekkel telt emberöltő suhant el mellettünk szinte észrevétlenül, és megmaradt bennem a régi korhangulat, s a régi Bécs, ahogy mesékből és legendákból, magatartásból és nevelésből — anélkül, hogy észrevette volna az ember, anélkül, hogy akarta volna, szinte tudatos ellenkezése dacára —, láthatatlanul és mégis letagadhatatlanul kialakult. Sokszor elég egy-egy mozdulat, a szavaknak valami ismerős hangszínya, hogy az ember otthonosan érezze magát idegenben is...”

Természetesen a felülről jövő kultúra hatása is megtette a magáét. Bécsből ez a kultúrhatás kicsit vizenyősen öntötte el az osztrák-magyar birodalom provinciáit: onnan kaptuk az operettet, Strauss és Lehár és Kálmán Imre fülbemászó muzsikáját — mert Mahler már más utakon és a modernizmus nagy kerülőjével jutott el hozzánk; onnan jött a könnyű irodalom és könnyed vi-

lágézet — Grillparzernek és Georg Traklnak már kevés köze volt Bécshez; onnan szakadt a magyar és szláv es cseh piktúrára Waldmüller édeskés naturalizmusa és Hans Makart drapériás, erőltetetten pompóz és élettelen festészete, olyan tehetségeket is megejtve és eltemetve, mint amilyen Munkácsy volt — Kokoschkának és a fiatal Egon Schillének viszont Európát kellett előbb meghódítani, amíg felfigyeltünk rájuk; Bécsből érkezett készen a pesti és zágrébi architektúra, a k.u.k. térképzés és urbanizmus stílustalan változataival, szóval az egész szellemi konfekció azal az jelszóval: „Für die Pester Juden und Landpomeranzen ist dass gut genuch!”

De mondjam-e, hogy mindennek ellenére, a forradalmi példák is onnan jöttek, negyvennyolcban és tizennyolcban, hogy a munkásmozgalom fejlődésével és erősödésével évtizedeken át a bécsi szociáldemokraták jártak elől az egykori monarchia területén, s bukásuk és vereségük nem a párt osztrák jellegéből, nem bécsiesen könnyed szelleméből, hanem a szociáldemokrácia általános gyengeségéből eredt?...

És úgy érzem, Bécs nem változott; régi fényét nem ismertem, de képe és hangulata így volt eltéve bennem, ahogyan most találkoztunk vele. „Ez egy nagyobb Budapest és még nagyobb Zágreb!” — kiáltott fel a kislányom otthonias lelkendezéssel, azon is jókat derülve, hogy itt az embernek még a német szóban se kell nagyon vigyáznia, hiszen a tréfnak tűnő bécsi zsargonot oly könnyű megtanulni. „Picsé, tá heá Rutos hot szokt...” — mondta a szállodaportás egy üzenetet hozva, s ő este, ha lefeküdtünk, ezeket a szavakat ismételte nevetve, hogy milyen kedvesen komikusak ezek a bécsiek.

S amikor megértette, hogy Bécsben az osztrák a legkevesebb, annál több a cseh, a horvát, a magyar, a zsidó és a jó ég tudja még milyen nácio, hogy az egész kétmillió város különféle népek amalgámja, hogy legalább öt-hat jugoszláv és másfél tucat magyar kávéház és étterem hirdeti benne a csevapsicsa és csirkepaprikás hamisítatlan hazai ízeit tamburás- és cigányzenekar muzsikájával aláfestve, akkor azt hiszem örökre szívébe zárta ezt a várost. Persze, a Kärtner-strasse kirakatai is megtették a magukét, nemcsak a Belvedere, a Práter és Hietzing csábítása a „Heurige”-vel és egész Gustav Fröliches és Röck Marikás hangulatával, s így

a tervezett három nap helyett, egy hé-
tig maradtunk. De ehhez már meg kel-
lett hosszabítani tartózkodási engedé-
lyünket, s az a fél óra, amit a rendőrség
idegenellenőrző osztályán töltöttünk,
megmutatta azt is, ami gond és teher-
ként húzódik e vidámnak tűnő nagy-
város csillámló felszíne alatt.

A szociáldemokrata belügyminisztéri-
um alá tartozó rendőrségen nyoma sincs
könnyedségnek és kedélynek, az ügyes-
bajos dolgukat intéző emberek — leg-
többjük emigráns! — ijedtek és alába-
tosak, s ez a magát szociálistának ne-
vező rendőr apparátus, úgy látszik, még
a keménykezű császárság intézménye.
Egy zágzebi fiú elkeseredetten pana-
szolta: „Útlevéllel jöttem, munkát kap-
tam, szeretnék még itt maradni. Nem,
azt mondják ezek a rendőrök, ha kije-
lented, hogy nem kívánsz hazádban élni,
mert nem egyezel politikai berendezé-
sével, ha menedékjogot kérsz, akkor
maradhatsz. Különben átdobunk a ha-
táron. Nema veze, molim vas, én nem
tagadom meg a hazámat, mért akarnak
belőlem erőnek erejével hontalant és
politikai mártírt csinálni?...”

S bizonyára nem az osztrák nép tü-
relmetlenségével magyarázhatók a ki-
sebbségi jogok folytonos megnyirbálásai
sem Karinthiában, hanem a rideg és
bürokrata szellem még ma is meg-
nyilvánuló túlkapásaival. Az osztrák
szociáldemokráciában vagy általában a
szocdem-rendszerek ellentmondásaiban
kell választ keresnünk az ilyen kérdésre?
Nem tudom.

Az viszont kétségtelen, hogy a jelen-
tős gazdasági felélénkülés ellenére a
megszállás megszűnése után, amikor a
traktorok és egyéb mezőgazdasági gé-
pek száma Ausztria területén ötszörösé-
re emelkedett, amikor a lovakat, állí-
tólag, már csupán a tormásvirslis ked-
véért tartják, a munkanélküliség ko-
moly gondot okoz a kormánynak. A
linzi nehézipar ütőere még mindig lan-
kadtan lüktet és bizonyára sosem ve-
heti fel a versenyt a német, de még ta-
lán a csehszlovák iparral sem. Ausztria
nem bírja a konkurrenciát a piacon, s
meg kell elégednie, ha belső szükségle-
teit elláthatja.

Itt azonban már megint felvetődik
a kérdés: megtalálta-e helyét a világban
az a független Ausztria, amely a béke-
szerződésben ünnepélyesen kötelezte
magát arra, hogy önálló marad? Vajon
Viktor Adler és Ottó Bauer állításai
csak egy erős szociálista közösségre vo-
natkoztak, csak azért jóslták életkép-

telennek a független osztrák köztársá-
ságot, mert az akkori Németországgal
egyesülve a szocializmus diadalát vélték
megünnepelni? S mi választja el a mai
Ausztriát keleti szomszédaitól, ha nem
a szociáldemokrácia ellentmondásaiban
rejlő következetesség.

*Von beiden Welten eine musst du
[wählen,
Hast du gewählt, dann ist kein
[Rücktritt mehr.*

Grillparzer az eltűnt szerelemre, az
elszállt ifjúság tündöklő napjaira gon-
dolt, a régi fényre, amikor választút
elé állította hősét, s ez a választút az
egykori fényt felélt Ausztria esetében
is még mindig nyitva áll... Vagy vég-
legesnek tekinthető a koalíciós kormány
pillanatnyi igazodása a kapitalizmus út-
vesztőiben?

Menjünk inkább megint egy kicsit
vissza a múltba. Nem a császárváros-
nak, hanem a köztársasági Bécsnek im-
már lassan huszonötödik évfordulójához
közeledő tragikus napjaiba, amikor az
osztrák munkásság utoljára mutatta
meg harci készségét, elszántságát s ezzel
hosszú időre beírta nevét a munkás-
mozgalom történetébe, a bukott forra-
dalmak végtelen sorába.

Menjünk ki Heiligenstadtba, nézzük
meg a Karl Marx-Hof hatalmas épü-
letét, a harcos szociáldemokrácia utol-
ső fellegvárát, ahol munkásasszonyok,
családnyák hordták a municiót elbari-
kádozott férjüknek, ahol pesti, prágai
és zágzebi diákok küzdöttek együtt nem
is az osztrák szocializmus ügyéért, hi-
szen az elveszett már, hanem a mun-
kásmozgalom becsületéért Bécsben.

Az ötezer lakásból álló épülettöm-
böt, melyben 32 ezer ember kapott mo-
dern, összkomfortos lakást viszonylag
olcsó bérért, ahol napközi otthonok vol-
tak, gyermekjátékszóterek, kultúrtermek
és tornahelyiségek, Karl Seitz polgár-
mestere alatt építette a szocialista
városvezetőség. Annak a Karl Seitznek
az uralma alatt, akit a levett forrada-
lom után börtönbe zártak, de akit kisza-
badulása után levett kalappal köszön-
tött mindenki, pártállásra való tekin-
tet nélkül: »Gutmorgen, herr Bürger-
meister!«

A Karl Marx-Hof a népjóléti intéz-
mények legszebb példáját mutatta a
harmincas évek elején, nem egy or-
szágból jártak csodájára a hivatalos
küldötségek, s fejezték ki elismerésü-
ket a bécsi szociáldemokraták terem-
tőkésége előtt, s csak itt-ott hallat-
sottak a kételkedés hangjai: »A mun-

kás küzdjön a proletáriátus hatalmáért, mert a jólétet és biztonságot csak abban találja meg!», és ilyenek: »Aki dolgozni tud, az nálunk a szabadversenyben jobban érvényesül és kényelmesebb lakást mondhat otthonának!« Két ellentétes világ jelszavai találkoztak a napfényes, modern építmény magas falai fölött, és a bécsi proletár egyikre se hallgatott. A természetbarátok egyesülete szombathédon délután összeszedte a hatalmas épülettömb lakóit és kivitte őket a hegyekre, az Alpokba, s a gyerekek csilingelő hangon köszöntötték vidáman a felnőtteket: „Freundschaft, Genosse!”

Pedig akkor már csakugyan gondolni kellett volna a proletáriátus hatalmára, s munkásdalok éneklése helyett, kirándulások helyett komolyabban szervezkedni, s felkészülni a harcra. A szomszédos Németországban Hitler került hatalomra, s Ausztriában mind erősebb lett a fasisztákkal rokonszenvezők mozgalma. „Véget vetünk ennek a vörös idillnek!” — hangzott a fenyegetés a vidéki sörházakban és Starhembergnek már fegyveres csapatai voltak. Aztán hamarosan bekövetkezett a leszámolás órája.

1934 február 12-én reggel a linzi „Aranyhajó” szállóban, ahol a marxista párhelyiség volt, megjelent egy Heimwehr-osztag, hogy házkutatást tartson. A szocialisták beengedték, aztán foglyoknak nyilvánították őket. Itt keletkezett az első összecsapás. Órák múlva megmozdultak Stájer ipari vidékei, kitört a sztrájk Karinthiában, Alsóausztriában, Tirol nagyobb városaiban, a szocialista Schutzbund mindenütt felvette a harcot a provokációs kormány csapataival. Tizenharmadikán egész Bécs hadszínterré vált, estére Fey alkancellár kiadta hirhedt napiparancsát: „Mindен anyagi kárra való tekintet nélkül a legkíméletlenebbül eljárni.” A Hoche Warteról tűzérési ágyúk okádták egész éjszaka a tüzet a Marx Károly emlékéit és szellemét hirdető hatalmas munkásházra. És hiába jelentek meg másnap hajnalban már itt is ott is törülközők és lepedők a lakások ablakaiban és táblák ilyen felirattal: „Ha van istenetek, ide ne lőjjetek, gyermekeink vannak!”

— Reggelre húsz pár kis tornacipő maradt gazdátlanul a Karl Marx-Hof iskolájában és kilenc órákor nem maradt élő lélek a 32 ezer lakót számláló épületben. Aki nem esett el a harcokban, aki nem vonult ki síró családjával minden nélkül a főzőkanalakra kötött fe-

hér zsebkendők alatt, azt felkoncolták. Jó ideig lakatlan maradt a Karl Marx-Hof kitéve a fosztogatásnak, úgyhogy mire a lakók visszatérhettek, alig volt valamijük.

Csendes eső szemerke most Heiligenstadtban, az egy kilométer hosszú, sokemeletes épület főbejáratánál az esőtől fényesen állnak a leláncolt ifjúmunkások, a gyereket tartó anya, a könyvet olvasó leány színes szobrai, a parkból avarszag árad, a virágokat már kiszedték a földből, a hatalmas rondellából, s a rossz idő miatt alig látni embert az utcán, alig lép ki valaki az esőbe a 92 lépcsőház valamelyikéből.

Az épület egyik részében becsengettünk a házmeesterlakásba. „Vannak-e itt még a régi lakók közül?” A természetes házmeester né bizalmatlanul végigmér bennünket, sokáig nem felel, a fejét töri, mit mondjon. Igyekszünk elhárítani minden aggodalmát, idegenek vagyunk, csak a régi emlékek után járunk, nem akarunk semmi mást.

— Ja, die Frau Bauer az ötödik emeleten balra. De ne mondják meg, hogy én árultam el. Egyedül él, gyerekeit elvesztette a háborúban, az ura Dachauban halt meg. Mondják, hogy véletlenül kopogtak be éppen hozzá...

Az ötödik emelet 22-es számú lakás ajtaján át kanárimadár füttye hallatszik ki. Már csengettünk és elég régen várunk, amíg végre kinyílik résnyre az ajtó és egy galambösz, reszketőfejű öregasszony néz ki ránk. Kicsit zavarosan és kicsit meghatódva mondjuk el, hogy mi járban vagyunk, s az öregasszony elmosolyodik, aztán becuklja előttünk csendesesen az ajtót. Nem akar beszélni a régi időről, nem akar emlékezni, nem tartozik ez idegenekre, visszatipeg csendesesen a lakásba, ahol tovább füttyül a gondtalan kanári, Frau Bauer egyetlen barátja...

Hanem aztán a 79 éves nyugalmazott kőművessegéd bevezet bennünket és kérdés nélkül mesél. Felesége hamarosan talál egy kis édességet, kedvesen kínálgat bennünket és minduntalan kijavítja az urát, mert hát mi tagadás, az öreg proletár elméje már nem működik kifogástalanul. Belefog valamibe, azt háromszor is elismétli, aztán elveszti a fonalat és mosolyogva megáll, elréved. Muszáj megint az asszonynak átvenni a szót:

— Kihajtottak bennünket, hat hétig voltunk bezárva. Azzal védekeztünk, hogy mi csak a Természetbarátokhoz jártunk, dehogyan voltunk mink szocia-

listák. A szakszervezetben muszáj volt bent lenni, ha már munkás az ember és nem püspök, nem igaz?

— Innen löttek be — folytatta Johann Eidler —, a vasúti kocsi között elbarrikádozták magukat, két helyen szakította át az ágyúgolyó a konyhát. Én megsebesültem, pedig nem is löttem, most már megmondanám. Az én feleségem — „meine Alte” — cseh asszony, ez sohase szerette a puskát. Innen löttek be, két helyen átszakították a plafont, mikor kiszabadultunk a táborból, volt mit javítanom, pedig én nem is löttem. Na és aztán jöttek az oroszok, azt mondták: „Tu piszt á pursuj!”

— Ná, tasz intreszirt toh ti nersartn net — szól rá újra a felesége, de azért megmagyarázza a félreértés okát, melyet a szép, fürdőszobás, ebédlőbenyíló, előszobás, egy nappali és egy hálószobás lakás váltott ki. — Laktunk eleget Módlingben és Guntramsdorffban, az isten háta mögött, amíg ide kerültünk. — És még most is boldogan dicsekszik, hogy milyen remek lakás ez, mindenre gondoltak, akik építették, a villamos berendezésre, a falak szigetelésére, hogy ne hallatszon át minden szó, mint a régi bércszakárnyákban, és odalenn minden lakásreszletnek megvan a központi mosodája, ahol egy-két óra alatt kimossa a gép az egyhavi szennyest, a „sleider” mindjárt megszáritja, a vasalóban kivasalják, és el se múlt a délután, az ember elkészült a munkájával. És mindez benne van a havi 124 schillinges házbérbelen.

— Hát a nyugdíjam, amit a szakszervezettől kapok a szociális segéllyel, nagyobb is lehetne — sóhajtja Johann Eidler —, ezer schilling, kicsoda az ekkora drágaság mellett. Ha nem lenne lányunk, nemigen tudnánk megélni. De mandom, itt löttek be, aztán jöttek az oroszok...

— Dehogy az oroszok jöttek — korholja szelíden a felesége —, előbb a Heimwehr jött, puskatussal vertek össze, nem emlékszel? Aztán Hitler jött, akkor vették le a szobrokat és az ótágú csillagban végződő zászlótartókat, és megint azt kellett mondanunk, hogy mink csak a Természetbarátokhoz jártunk és a szakszervezetben voltál, mert

munkás vagy, nem mehattél az urak közé, nem igaz?

— Vannak itt még sokan a régiek közül?

— Ó, dehogy! Hát már huszonöt éve, hogy a harcok voltak. Sokan meghaltak, sokan vissza se jöttek. Ki tudja, mi lett azokkal, akik nem tudták ilyen egyszerűen tisztázni magukat. Az embernek muszáj volt hazudni, mert nem gyerekjáték az élet. Ez az én öregem meg egyre az oroszokat hajtogatja, mondom: mit akarsz, nem volt velük semmi bajunk. Én még beszélgetni is tudtam velük: Mondom, „pocem, pán”, mit akartok, tik most a szabadságot hozzátok minden munkásnak ebben az országban, meg a szeretetet, a megbecsülést, nem igaz? Csak néztek rám, fiatal gyerekek voltak és hógogattak aztán. Nem bántottak bennünket. Hogy burzsujoknak néztek, meg kell azt is érteni, nem igaz?

Csendesen és megilletődve búcsúztunk. Ennyi maradt az öregemberek emlékezetében az osztrák szociáldemokrácia hősi napjaiból. És egy központi mosoda, meg egy ebédlőbenyíló, meg az Arbeiter Zeitung az asztalon Oskar Helmer belügyminiszter cikkével az októberi magyar forradalom második évfordulójára...

Kilépünk az utcára, a bejárat előtt egy szederjesarcú, nagyhajú öreg csavargó húzza a harmonikáját és jódlizik hozzá keservesen, miközben félszemével az ablakra pislant, hogy ledobnak-e valahonnan papírbá csomagolva pár garast... Az eső még mindig esik és rohannak az autók a stadionra, mert valami nagy mérkőzés lehet ma, s visszaneztünk a roppant épületre, a színes szobrokra, s úgy tűnik most, hogy nem is vasravezert ifjúmunkást ábrázol az a szép kerámia, hanem talán inkább a leláncolt Prometheus, a megbénított erőt ebben a komor, felhős és baljóslatúan barátságtalan időben, míg benn a központban, az Európa-kávéház télikertjében pálmák és filodendronok között Pestről elszármazott tőzsdések és nyájasan mosolygó kávé-nénik diskurálnak a habos „einspinner” és a mazsolás kuglóf fölött, mintha igazán semmi se változott volna...

